

COMENTARIU LA ARTICOLUL
***Percepția inegalităților economice*, de Mihai DUMITRU,**
publicat în numărul 2, 2014, al Revistei „Calitatea Vieții”

SEBASTIAN ȚOC

Analiza lui Mihai Dumitru (2014), „Percepția inegalităților economice”, reprezintă un demers important pentru înțelegerea caracterului sui-generis al inegalităților economice din România, care fac ca societatea românească actuală să fie din ce în ce mai polarizată.

Încercând să înțeleagă mecanismele de stratificare socială, autorul preia conceptul de șanse de viață de la Weber (1922), considerând că „șansele oamenilor de a trăi mai bine” depind atât de caracteristicile individuale, cât și de structura socială. Autorul face presupuziția că o distribuție normală a veniturilor ar fi posibilă în condiții ideale numai dacă șansele de viață ar fi egale, iar capacitățile individuale și eficacitatea în competiție pe piața muncii ar fi singurele criterii de distribuție a veniturilor. Caracteristicile individuale menționate de autor, precum: cunoștințe, aptitudini, atitudini, starea sănătății, opțiuni și motivație, resurse financiare, educaționale, sociale, reprezentări adecvate ale jocului social sunt însă în strânsă legătură cu structura socială a societății. Pentru aproape fiecare dintre caracteristicile enumerate mai sus putem găsi determinanți ce țin de structura socială care le influențează sau chiar le determină. Prin urmare, problema este ceva mai complexă, fiind imposibil să discutăm despre abilități individuale înnăscute și fiind dificil de argumentat că, într-o societate stratificată, ele sunt produsul exclusiv al meritului individual.

Mediul social și resursele familiale determină în mare măsură reușita în viață a indivizilor, iar ideile despre multitudinea de oportunități din societățile capitalist-dezvoltate pe care le poți accesa prin multă muncă, dedicare și „atitudinea corectă” reprezintă mai degrabă un mit (McNamee și Miller, 2009). Potrivit autorilor, meritul individual are efecte importante asupra diferitelor rezultate în viață e un mit, pentru că e demonstrat că moștenirea are un efect mai puternic, iar aceasta este o formă de a primi ceva gratis, prin urmare funcționează pe baza unui mecanism nemeritocratic (McNamee și Miller, 2009: 55–60). Pe lângă moștenire, se mai adaugă și legătura puternică între ocupația părinților și ocupația propriilor copii,

Adresa de contact a autorului: Sebastian Țoc, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, b-dul Expoziției, nr. 30A, sector 1, București, România, e-mail: sebastian.toc@politice.ro.

care este mediată prin educație. Pentru a înțelege complexitatea problemei inegalităților economice trebuie subliniat faptul că cele mai multe studii sugerează importanța înfinit mai mare a factorilor sociali comparativ cu cei individuali asupra reușitei în viață, indiferent dacă este definită prin succes școlar, ocupația dobândită, veniturile obținute sau statutul social.

Încă din anii '70, Bowles și Gintis (1976) propuneau o teorie a reproducerii economice, considerând că școlile reproduc în mod direct inegalitățile economice și că tinerii sunt socializați astfel încât să devină capitaliști sau muncitori. Autorii foloseau termenul de principiu al corespondenței (există o corespondență între relațiile structurale de producție în capitalism și cele din sistemul de învățământ), argumentând că instituțiile educaționale reproduc inegalitățile economice și sociale încorporate în economia capitalistă. Această teorie a fost criticată pentru că reprezintă o viziune statică a clasei muncitoare care apare ca o victimă pasivă a mecanismelor de sortare ale școlii (Davies, 1995: 1450). Discutând despre procesul de reproducere, Bourdieu și Passeron (1977) argumentau că diverse forme de capital cultural reprezintă o formă de cunoaștere care se transmite de la o generație la alta prin intermediul școlilor și familiilor. Plecând de la acest concept, autorii descriu procesul reproducerii culturale, urmărind formele distincte de capital cultural pe care fiecare grup social le dobândește. Capitalul pe care îl posedă elitele culturale ajută pe copiii acestora să beneficieze de cele mai prestigioase școli și, ulterior, ocupații. Lucrurile nu s-au schimbat foarte mult în societățile capitaliste (Weis, 2010; Boliver, 2010; Rubin, 2012), iar în cazul României schimbările structurale determinate de trecerea la sistemul economic capitalist fac ca inegalitățile economice să se adâncească (Miroiu, 1998; Hatos, 2006; Zamfir, 2012). Fiind vorba despre un proces complex, Weis (2010: 414–423) argumentează că reproducerea structurii sociale are loc atât prin modalitatea în care este construit curriculumul oficial, cât și prin modalitatea în care capitalul părinților e conectat cu școlile și prin formarea identităților tinerilor care se construiesc în interiorul instituțiilor de învățământ.

Această perspectivă oferă un punct de vedere relevant cu privire la faptul că inegalitățile economice reprezintă o problemă structurală extrem de complexă. Există o legătură cauzală între educație și inegalitățile economice și sociale, prin faptul că un nivel ridicat de educație crește probabilitatea obținerii unor venituri ridicate. Există însă și o legătură importantă și între mediul familial de origine și rezultatele educaționale (inclusiv abilități individuale) obținute, prin urmare accentul trebuie pus pe faptul că background-ul social și familial influențează șansele de viață ale indivizilor.

Percepția privind inegalitățile economice din societate reprezintă, de asemenea, un subiect important care necesită câteva clarificări. Teza conform căreia „dacă nu ar fi percepute inegalitățile economice nu ar exista și nu ar avea niciun efect asupra comportamentului și relațiilor sociale” este simplistă. Comparativ cu distribuția reală a veniturilor, bazată pe statistici, percepția indivizilor privind distribuția în societate este de multe ori diferită (Niehues, 2014: 7–11). Există dovezi empirice

care arată că percepțiile subiective privind inegalitatea veniturilor sunt eronate și că indivizii tind să se considere relativ mai bogați decât sunt în realitate (Engelhardt și Wagener, 2014: 2). De asemenea, Niehues (2014) demonstrează că nu există o corelație semnificativă statistic între inegalitatea veniturilor și percepția privind inegalitatea veniturilor. Acest lucru nu înseamnă însă că inegalitățile reale nu au un efect asupra indivizilor sau asupra comportamentelor lor, numai că în unele situații, percepția asupra inegalităților poate să conțene uneori mai mult decât inegalitățile obiective, fiind chiar variabile explicative puternice pentru politici sociale (Engelhardt și Wagener, 2014). Niehues (2014) argumentează că o nouă măsurătoare a inegalității percepute (coeficientul Gini subiectiv) are un efect semnificativ asupra preferințelor de redistribuție a resurselor. Niehues (2014: 17) dă exemplul țărilor din Europa de Est, mai exact Slovenia și Ungaria, unde inegalitatea veniturilor este mică, dar unde populația percepe că societățile sunt inegalitare și declară că sunt în favoarea redistribuției.

Articolul lui Mihai Dumitru (2014) reprezintă un demers important în analiza percepției privind inegalitățile economice. Viitoare direcții de cercetare trebuie însă să includă efectul acestor percepții asupra gradului de acceptare sau respingere de către societate a anumitor politici publice care sunt în legătură directă cu gradul real de inegalitate. Nu în ultimul rând, înțelegerea mecanismelor prin care societatea post-socialistă românească a ajuns și continuă să fie polarizată din punct de vedere economic și social rămâne esențială pentru stabilirea politicilor care pot asigura prosperitate măcar unei părți semnificative a populației.

BIBLIOGRAFIE

- Boliver, V., *Expansion, differentiation, and the persistence of social class inequalities in British higher education*, in „The International Journal of Higher Education Research”, vol. 61, no. 3, 2011, pp. 229–242.
- Bourdieu, P., Passeron, J., *Reproduction: In Education, Society and Culture*, London, Sage Publications, 1977.
- Bowles, S., Gintis, H., *Schooling in capitalist America: educational reform and the contradictions of economic life*, New York, Basic Books, 1975.
- Davies, S., *Leaps of faith: shifting currents in the critical sociology of education*, in „American Journal of Sociology”, vol. 100, no. 6, 1995, pp. 1448–1478.
- Dumitru, M., *Percepția inegalităților economice*, în „Calitatea vieții”, nr. 2, 2014, pp. 111–123.
- Engelhardt, C., Wagener, A., *Biased Perceptions of Income Inequality and Redistribution*, Discussion Paper, no. 526, 2014.
- Hatos, A., *Sociologia educației*, Iași, Editura Polirom, 2006.
- McNamee, S., Miller, R., *The Meritocracy Myth*, (2nd edition), Lanham, Maryland, Rowman & Littlefield Publishers, 2009.
- Miroiu, M., *Inegalitatea de șanse în educație*, în Miroiu, A. (coord.), *Învățământul românesc azi*, Iași, Editura Polirom, 1998.
- Niehues, J., *Subjective Perceptions of Inequality and Redistributive Preferences: An International Comparison*, in „Quarterly journal of empirical economic research”, no. 2, 2014, available online at <http://www.iwkoeln.de/en/studien/iw-trends/beitrag/judith-niehues-subjektive-ungleichheitswahrnehmung-und-umverteilungspraeferenzen-175257>.

-
- Rubin, M., *Social Class Differences in Social Integration Among Students in Higher Education: A Meta-Analysis and Recommendations for Future Research*, in „Journal of Diversity in Higher Education”, vol. 5, no. 1, 2012, pp. 22–38.
- Weber, M., *Class, Status, Party* (1922), in Shapiro, T. (eds.), *Great Divides*, Mountain View, California, Mayfield Publishing Company, 1998.
- Weis, L., *Social class and schooling*, in Apple, M., Ball, S., Gandin, L., (eds.), *The Routledge International Handbook of the Sociology of Education*, London & New York, Routledge (Taylor & Francis Group), 2010.
- Zamfir, C., *Ce fel de tranziție vrem? Analiza critică a tranziției II*, Raportul social al ICCV, nr. 5, București, Academia Română, 2012.